

2018. Вип. 1 (13). С. 1-13.

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 05.06.2025).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27.10.2020 р. № 13-р/2020. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/13_p_2020.pdf (дата звернення 05.06.2025).

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Євграфової Єлизавети Павлівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису пункту 7 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402–VIII (про єдиний статус суддів в Україні) від 26.03.2024 р. № 3-р(П)/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-24#Text> (дата звернення 05.06.2025).

Оверченко Дарія Олександрівна

здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавра Навчально-науковий інститут
права та психології Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,

завідувач кафедри конституційного
права Навчально-науковий інститут
права та психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

РОЗВИТОК МУНІЦИПАЛІЗМУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Впровадження воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року, зумовлене повномасштабною збройною агресією рф, кардинально змінило функціонування та розвиток суспільних відносин в усіх сферах життя [17, с. 104; 3, с. 1]. У цих надскладних умовах особлива відповідальність була покладена на органи державної влади та місцевого самоврядування [4, с. 384]. Саме місцеве самоврядування, яке пройшло значний шлях інституційного розвитку завдяки реформі децентралізації, що розпочалася ще у 2014 році, продемонструвало свою здатність ефективно управляти громадами та реагувати на безпрецедентні виклики війни [17, с. 105].

Реформа децентралізації надала органам місцевого самоврядування (далі-

ОМС) більшу автономію, нові можливості, спроможність та відповідальність, що дозволило їм оперативно реагувати на безпекову ситуацію, забезпечувати життєдіяльність громад, підтримувати Збройні Сили України та цивільне населення [12, с. 145]. Водночас війна висунула нові вимоги до правового регулювання та практичної діяльності муніципалітетів, що потребує детального аналізу їх трансформації.

Правовою основою діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану є Конституція України [1], Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2] та, ключовим чином, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Відповідно до статті 140 Конституції України, місцеве самоврядування є гарантованим правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення [1]. Проте, з метою забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, на територіях, де введено воєнний стан, можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації [3, с. 2; 14, с. 119]. Рішення про їх утворення приймається Президентом України на підставі подання обласних державних адміністрацій або військового командування.

Військові адміністрації населених пунктів утворюються в межах територіальних громад, де сільські, селищні, міські ради або їхні виконавчі органи чи голови не здійснюють покладені на них повноваження. Органи місцевого самоврядування зобов'язані сприяти діяльності військових адміністрацій у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану, що передбачає три можливі режими їх співпраці: заміщення органів місцевої влади військовою адміністрацією, спільне управління громадою або розширені повноваження ОМС із частковим підпорядкуванням військовій адміністрації вищого рівня [14, с. 119]. У разі, якщо утворено військову адміністрацію, повноваження відповідної ради, її виконавчого комітету та голови переймає начальник військової адміністрації [3, с. 8]. На територіях, де не ведуться бойові дії та не утворено військових адміністрацій, повноваження сільських, селищних, міських голів було значно розширено Законом від 12 травня 2022 року № 2259-IX, який надав їм право одноосібно приймати рішення щодо передачі коштів з місцевого бюджету на потреби ЗСУ, демонтажу пошкоджених будівель, боротьби зі стихійними лихами та інших невідкладних питань [14, с. 119; 3, с. 7].

Попри продемонстровану стійкість, органи місцевого самоврядування стикаються з численними викликами, серед яких ключовими є брак фінансування, кадрова недостатність та проблеми у залученні міжнародної допомоги [16; 4, с. 383]. Масштабні руйнування, завдані війною, створюють нові виклики для ОМС, зокрема у сферах відновлення критичної інфраструктури та соціальної реінтеграції територій [16]. Загальна сума прямих збитків інфраструктурі станом на січень 2024 року перевищила 157 мільярдів доларів, де найбільша частка припадає на житлові будівлі (37,5%) та інфраструктуру (23,4%) [16]. Прямі збитки від руйнувань закладів освіти становлять 6,8 мільярда доларів [16]. Однією з головних проблем

функціонування об'єднаних територіальних громад залишається відсутність чіткого розподілу повноважень між їх керівними органами та військовими адміністраціями щодо фінансування відновлення постраждалих об'єктів [4, с. 383, 384]. Невирішеним також є питання законодавчого закріплення критеріїв поділу бюджетних надходжень між місцевим та державним бюджетом, а також порядку їх використання та контролю [4, с. 383].

В умовах війни та потреби у відбудові, не чекаючи її закінчення, особливої актуальності набувають процеси відновлення зруйнованого житла, інфраструктури, матеріально-технічного забезпечення комунальних служб та культурної спадщини [14, с. 118]. Для цього в Україні розробляються нові підходи до публічного управління, спрямовані на ефективне використання ресурсів. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України № 1159 від 14 жовтня 2022 року затверджено Порядок розроблення програм комплексного відновлення області та території територіальної громади. Такі програми розробляються за рішенням виконавчого органу відповідної ради і є відповіддю на виклики, пов'язані з наслідками війни. Яскравим прикладом є Програма відновлення Бучанської міської територіальної громади «VDOMA KRASHCHE» на 2022-2027 роки, розроблена з метою реалізації заходів з відновлення та подальшого економічного розвитку. Прямі збитки громади оцінюються у 254,5 мільйона доларів США, а загальні втрати сягають 661 мільйона доларів. Фінансування програми передбачається за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел, дозволених законодавством [16].

Для вирішення питання фінансування проєктів відновлення постановою Кабінету Міністрів України № 1286 від 15 листопада 2022 року було запущено експериментальний проєкт зі створення Єдиної цифрової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови, відомої як DREAM (Digital Restoration EcoSystem for Accountable Management). Ця унікальна державна екосистема забезпечує єдиний цифровий маршрут для всіх проєктів відновлення та слугує потужним інструментом для іноземних фінансових установ, урядів та приватних інвесторів. DREAM дозволяє міжнародним партнерам обирати проєкти для фінансування через єдину «вітрину проєктів» та контролювати використання коштів, що зміцнює потенціал місцевої влади та відкриває нові можливості для залучення інвестицій. Станом на сьогодні на порталі DREAM вже зареєстровано 7851 проєкт на загальну суму 465,83 мільярдів гривень, з яких понад 90% належить органам місцевого самоврядування. Крім того, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України працює над перетворенням Державного фонду регіонального розвитку на фінансовий інструмент для реалізації потреб відновлення на місцевому рівні, що базуватиметься на стратегічних планувальних документах та прозорому відборі через екосистему DREAM [16; 14, с. 120].

Отже, в умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування України відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку територіальних громад. Успішна реалізація реформи децентралізації, що

розпочалася 2014 року, створила міцний фундамент для інституційної стійкості муніципалітетів, дозволивши їм ефективно реагувати на виклики, спричинені повномасштабною агресією. Попри значні труднощі, такі як брак фінансування, кадрова недостатність та руйнування інфраструктури, громади продемонстрували здатність до самоорганізації та виконання життєво важливих функцій. Створення військових адміністрацій та розширення повноважень голів громад стало необхідним кроком для адаптації системи управління до вимог воєнного часу. Водночас майбутня успішна відбудова України нерозривно пов'язана з подальшим розвитком муніципалізму, активним залученням міжнародної допомоги через прозорі механізми, як-от система DREAM, та посиленням кадрового і фінансового потенціалу громад. Подальші дослідження мають бути спрямовані на аналіз досвіду процесу об'єднання територіальних громад в Україні та вдосконалення правового регулювання їхньої діяльності в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
4. Баско А.В. Особливості діяльності органів місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 383–390.
5. Биков О. М., Самань В. В. Функціонування місцевого самоврядування в Україні у період правового режиму воєнного стану. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 266–269.
6. Буханевич О. М., Забожчук О. В. Військові адміністрації та місцеві органи влади: правові аспекти розподілу повноважень в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 111–114.
7. Камардіна Ю. В., Чінчін К. І. Розвиток територіальних громад в умовах воєнного стану. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 25. С. 85–93.
8. Кисіль В. А. Регіональна політика України в умовах воєнного стану: аналіз дослідницького дискурсу. *Політикус*. 2024. № 1. С. 53–59.
9. Ключковський Ю., Венгер В. Правове регулювання місцевого самоврядування в Україні в умовах війни та передумови проведення місцевих виборів після припинення воєнного стану. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 4. С. 33–68.
10. Козьмініх А. В. Особливості та ефективність діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: матеріали Міжнар.

- наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. С. 168–169.
11. Криворучко І. В., Зубчик О. А. Інституційний розвиток місцевого самоврядування в умовах війни в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 3. С. 144–152.
12. Курилас В.В. Вплив результатів реформи децентралізації на функціонування та діяльність органів місцевого самоврядування в умовах дії воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 144–150.
13. Мартищенко С. Л. Проблемні питання здійснення адміністративно-територіальної реформи децентралізації влади в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 64–68.
14. Пирога І.С., Пирога М.І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 117–123.
15. Скоморовський В. Б. Інструменти здійснення місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2023. № 4. С. 11–14.
16. Слободянюк Ю. Роль органів місцевого самоврядування у процесі відбудови України в умовах воєнного стану: проблемні аспекти та перспективи публічного управління. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2024. Вип. 31. С. 228–235.
17. Стешенко Т.В., Зозуля А.С. Місцеве самоврядування та реформа децентралізації під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 104–107.
18. Цимбалюк В. І. Діяльність місцевих органів виконавчої влади в умовах воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2023. № 2 (67). С. 116–123.